

№ 45 (398)
Снежань 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Мой род: Аркадзевы
з-пад Пружанаў –** стар. 3

☞ **120-годдзе М. Багдановіча: продкі
класіка і Бабруйшчына –** стар. 4

☞ **Пошукі і знаходкі: Тычыны –
з Беларусі і Украіны –** стар. 5

Фальклорны гурток «Квецень» з кіраўніком Людмілай Саланец

Арткул пра рэканструкцыю народных строяў глядзіце на стар. 2

Бібліятэчная відэатэка і гімназія

Усе мерапрыемствы Мазырской гарадской бібліятэкі-філіяла № 12 праводзяцца з мультымедыямі прэзентацыямі кожнага з іх.

Ужо, бадай, два гады, як бібліятэкар Мазырской гімназіі імя Янкі Купалы Алена Мазуркевіч наведала нашу бібліятэку з прапановай аб супрацоўніцтве.

І вось сёлета супрацоўнікі бібліятэкі праводзілі з дапамогай мульты-медыя для вучняў старшых класаў урок патрыятызму «Героі Мазыршчыны Другой сусветнай...», дзе дэманстраваліся партрэты Герояў Савецкага Саюза, якія вызвалілі наш горад (тады цэнтр Палескай вобласці), з біяграфіяй кожнага.

(Заканчэнне на стар. 2)

На тым тыдні...

✓ **22 лістапада** ў читальнай зале аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылося **адкрыццё выстаўкі «Я знак бессмертия себе воздвигнул...»**, прымеркаванай да 300-годдзя з дня нараджэння М.В. Ламаносава. У экспазіцыі прадстаўлены прыжыццёвыя выданні М.В. Ламаносава, выданні XVII–XVIII стст., па якіх ён спасцігаў навуку, а таксама тыя, што расказваюць пра яго жыццё, навуковую і творчую дзейнасць. Аснову экспазіцыі склалі кнігі з асабістай бібліятэкі вядомага літаратуразнаўца, бібліяграфа і спецыяліста ў галіне рускай літаратуры XVIII ст. П. Беркава, якія захоўваюцца ў фондах ЦНБ НАН Беларусі. Таксама супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі відэастужку пра жыццё і дзейнасць Міхаіла Васільевіча.

✓ **23 лістапада** ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася **прэзентацыя кнігі С. Клімава «Базыльяне»**, дзе аўтар, кандыдат гістарычных навук, дырэктар Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж», імкнуўся запоўніць прабелы ў гісторыі манахаў-базыльянаў у найбольш складанага перыяды дзейнасці ордэна ў 1770-я гг. менавіта на землях Вялікага Княства Літоўскага. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі Нацыянальная бібліятэка Беларусі і Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж».

✓ **23 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылося **адкрыццё мастацкай выстаўкі «3 песень жыцця»**, на якой экспануюцца працы выкладчыкаў кафедры касцюма і тэкстылю Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Валянціны Барталавай, Алены Обадавай, Веранікі Багачовай. Жанчыны належаць да розных пакаленняў беларускіх мастакоў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. «Настаўнікі і вучні» – цяпер моднае спалучэнне ў творчым працэсе цалкам адпавядае складу ўдзельнікаў выстаўкі. Менавіта Валянціна Пятроўна Барталава, загадчык кафедры і вядомы майстра габелена і сцэнічнага касцюма, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі ў галіне мастацтва, улюбёная ў твор-

часць Янкі Купалы, заўсёды натхняла сваіх студэнтаў, сярод якіх былі Алена Обадава і Вераніка Багачова, на працытанне і мастацкае ўвасабленне паэзіі беларускага песняра.

✓ **24 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбыўся чарговы **канцэрт «Кватэрнік у дзядзькі Якуба»**, на якім выступілі знакаміты бард, паэт і перакладчык, аўтар музычна-гістарычнага праекта «Песні філаматаў і філарэтаў» Аляксея Жбанаў. Канцэрт працягваўся амаль дзве гадзіны, на ім можна было пачуць песні на вершы Адама Міцкевіча, Францішка Багушэвіча, Уладзіміра Караткевіча, Ніла Гілевіча, а таксама і аўтарскія творы.

✓ **24 лістапада** ў Нацыянальным гістарычным музеі адбылася аднадзённая інтэрактыўная **выстаўка-прэзентацыя архаічных музычных інструментаў «Выстаўка Гуку»**, дзе можна было пабачыць калекцыю музычных інструментаў Андрэя Сутугінаса (Літва), а таксама пачуць іх гучанне.

Андрэй Сутугінас – гонг-майстар, заснавальнік і кіраўнік «Тэатра Гуку», выкладчык, член Міжнароднай асацыяцыі гукатэрапеўтаў, сертыфікаваны FIRE-інструктар. Яго аўтарская калекцыя налічвае больш за 25 музычных інструментаў, якія прадстаўляюць архаічную культуру краінаў усяго свету. Сярод іх планетарныя і сімфанічныя гонгі, крышталёвыя кубкі, акарыны, сансула, шруці, конха і іншыя.

✓ **26 лістапада** ў Дзяржаўнай харэаграфічнай гімназіі-каледжы адбылося **падвядзенне вынікаў** культурна-адукацыйнага праекта **«Музейныя хованкі»**. Гэта ўнікальны праект, які аб'ядноўвае пяць літаратурных музеяў Мінска з мэтай стварэння займальных і пазнавальных маршрутаў для цікаўных і запытлівых падарожжаў ва ўзросце ад 6 да 13 гадоў і іх нястомных дарослых родзічаў.

На ўрачыстым мерапрыемстве адбылося ўзнагароджанне ўсіх удзельнікаў, падмацаванае выступленнямі навучэнцаў харэаграфічнага каледжа і беларускімі спевамі ў выкананні гурта «Сунічкі» пад кіраўніцтвам Ганны Захарынай. З прывітальным словам выступіла пісьменніца Алена Масла.

Молодзь – транслятар народнай культуры

Менавіта гэты выраз з прамовы дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі Аляксандра Лакоткі я абрала назваю артыкула, бо ў ім – сутнасць падзеі, што адбылася 3 лістапада ў Мінску. Калі губляецца культурная сувязь пакаленняў і моладзь не перадае сваім дзецям традыцыі продкаў – народ страчвае нацыянальную адметнасць. Дзякаваць богу, мы маем і адваротныя прыклады. Але аб усім на парадку.

У Музеі старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук адкрылася вялікая выстаўка беларускіх народных строяў з сімвалічнай назвай «...Нам засталася спадчына». Строі вырабленыя рукамі вучняў школы № 1 пасёлка Дружны, што на Пухавічыне, дзе ўжо больш за 20 гадоў дзеці займаюцца даследчай дзейнасцю і ўзнаўленнем узораў беларускага нацыянальнага адзення.

Ініцыятарам стала настаўніца працоўнага навучання Галіна Цялятка, якая прыехала ў Беларусь з Казахстана. Калі пазнаёмілася з нашай культурай, то захапілася вывучэннем народных строяў і заахвоціла да гэтага сваіх вучняў. Яны засвоілі дзіцячы ткацкі станок. Першы вынік – 18 лялек у народных строях з галаўнымі ўборамі пяці рэгіёнаў Беларусі. Праз 10 гадоў на базе гуртка, які быў створаны ў 1992 годзе і з цягам часу ператвораны ў факультатыву, з дапамогай Мінскага абласнога інстытута развіцця адукацыі і пад кіраўніцтвам кандыдата педагагічных навук, дацэнта Святланы Сітнікавай была арганізаваная інавацыйная пляцоўка па працы з адо-

ранымі дзецьмі. Пры метадычнай дапамозе выкладчыкаў інстытута, якія праводзілі заняткі з вучнямі, пачалі займацца, можна лічыць, навуковай дзейнасцю. Вельмі карысным дапаможнікам стаў выданы Дзянісам Раманюком альбом «Беларускія народныя строі» – вынік шматгадовай навукова-даследчай дзейнасці яго бацькі Міхася Раманюка. Праз тры гады вучні зрабілі першы жаночы строй. Узорам для яго абрالی строй свайго раёна – пухавіцкі.

Сёння ў калекцыі выхаванцаў Галіны Аляксандраўны дзевяць раставых народных жаночых строяў і дзве сукенкі эпохі Адраджэння XVI стагоддзя, за ўзоры для якіх былі ўзятыя выявы ўбораў Барбары Радзівіл. Працягваецца праца па стварэнні яшчэ двух строяў.

Дзеці вывучылі, вызначылі і класіфікавалі кірункі ў дэкаратывным аздабленні народнага адзення і адзення шляхты; склалі арнаментальныя

схемы дэкору рукава сарочкі, спадніцы, фартуха, галаўных убораў; вывучылі крой і дэкор камізэлькі, вывучылі строі ўсіх шасці рэгіёнаў Беларусі. Падрыхтаваныя і аформленыя аўтарскімі малюнкамі рэфераты даследчых працаў. Сярод іх «Асаблівасці галаўных убораў беларускага народнага строю ў перыяд з канца XIX стагоддзя да сярэдзіны XX» (2007), «Аналіз уплыву еўрапейскай моды на фармаванне беларускага жаночага адзення розных сацыяльных пластоў III стагоддзя да нашай эры – XIX стагоддзя нашай эры» (2009), «Таямніца сіметрыі беларускага арнаменту» (2010), «Народная кашуля – цікавы гістарычны феномен» (2011).

Да вывучэння народнага адзення далучылася больш за 500 вучняў, у свядомасці якіх пад час працы закладзены парасткі цікавасці да вывучэння і захавання традыцыяў беларускага народа.

Галіна Цялятка са сваімі выхаванцамі

Пасля выступлення Галіны Аляксандраўны з вучнямі пра вынікі сваёй працы на чарговай абласной канферэнцыі, якая адбылася сёлета ў Слуцку і якую штогод ладзіць Мінскі абласны інстытут развіцця адукацыі, узнікла ідэя правядзення выстаўкі строяў ў Музеі старажытнабеларускай культуры і далучэння да навуковага кіраўніцтва супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Для паказу падрыхтавалі 38 строяў, у тым ліку 11 – натуральнага памеру, калекцыю беларускіх этнаграфічных лялек, выкананых у тэхніках ткацтва на дзіцячым ткацкім станку, і вышыўкі.

На адкрыцці паказалі не толькі частку створанай за гады існавання гуртка калекцыі народных строяў, але і музычную кампазіцыю з элементамі народнага абрада «Ідзе карагод». Яе выканалі выхаванцы Людмілы Салапец, кіраўніка фальклорнага гуртка «Квецень», што працуе ў школе № 1 блізу пяці гадоў. Апрача песень і танцаў, у рэпертуары гуртка чатыры народныя абрады – «Спас», «Каляды», «Вялікдзень», «Вяснянка». На прэзентацыі прысутнічалі родныя Міхася Раманюка, яго дзеці Дзяніс і Алесь. Пад час выступлення сын выказаў

падзяку за працяг працы бацькі.

На гэтым прыкладзе мы бачым, што можна атрымаць, калі своечасова падтрымаць ініцыятыву «знізу», і не толькі метадычна, але і фінансавана. Калі раней усе матэрыяльныя выдаткі па набыцці матэрыялаў для вырабу строяў ляжалі на плячах Галіны Аляксандраўны, то цяпер школе дапамагае Упраўленне адукацыі Мінгаблвыканкама. Пакуль выкананыя строі захоўваюцца ў школьнай шафе, бо ёсць толькі два манекены і няма месца, дзе можна было б выставіць усю калекцыю. Але ёсць упэўненасць, што і далей створанае дзецьмі не застанеца без належнай увагі: зярняткі цікавасці да традыцыяў продкаў, пасеяныя ў дзіцячай свядомасці, прарастуць і закладуць аснову светапогляду будучых пакаленняў. Таму «КГ» кажа Галіне Цялятцы за гэта вялікі дзякуй.

P.S. Як ні дзіўна, мы лішні раз пераконваемся ў існаванні цікавай з'явы: калі беларуская культура адраджаецца не беларусамі, а людзьмі прыезджымі, якія апынуліся ў Беларусі з розных акалічнасцяў (прыкладай таму шмат).

Зміцер **ВОЖЫК**

Фота

Наталі **КУПРЭВІЧ**

Маларыцкі, дамачоўскі і кобрынскі жаночыя строі

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Бібліятэчная відэатэка і гімназія

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

У мясячніку беларускай і краязнаўчай кнігі «Беларусь – маё слова і песня» адным з вядучых мерапрыемстваў было літаратурнае падарожжа «Адкуль прыйшла кніга?». Аб гэтым, ад наскальных малюнкаў да сучаснай кнігі, распавядала Таццяна Майдзібор, ёй дапамагала Вольга Шчэрба. Паслядоўна змяняліся малюнкi: вузляковае пісьмо, свiткi, бяроства, першая кніга, якую ад рукi пісалi больш за 10 гадоў, інкруставаная каштоўнымi камянямi.

Вучнi не толькi прыслухоўвалiся да расповеду Таццяны Юр'еўны, але i з цікавасцю глядзелi, як на экране змяняліся кадры, паказваючы развіццё кнігі.

Літаратурнае падарожжа «Нашы славытыя землякі» распавядала пра знакамітых людзей Мазыршчыны: Эдуарда Карлавіча Пякарскага – складальніка слоўніка фундаментальнай якуцкай мовы, імя якога ў Якуцку названая цэнтральная вуліца і Ігiдэйская сярэдняя школа; Ізраіля Рухамоўскага – ювеліра, праца якога «Тыяра Сайтаферна» дэманстравалася з 1895 па 1903 гг. у Луўры як археалагічная знаходка, якой больш за 2000 гадоў; Міхаіла Яфімавіча Мацэпуру – заснавальніка Інстытута механізацыі сельскай гаспадаркi Акадэміі навук БССР (цяпер Навукова-практычны цэнтр НАН Беларусі); Мікалая Мікітавіча Пушкарка – заслужанага дзеяча культуры СССР, майстра па кераміцы, музей якога знаходзіцца побач з гімназіяй.

Цікава праходзіла мерапрыемства па гісторыі беларускага касцюма. Вучнi дэдаліся не толькi пра гісторыю яго развіцця, але і пра тое, што яшчэ ў XIX стагоддзі можна было па адзенні зразумець, з якога рэгіёну Беларусі той ці іншы чалавек.

На літаратурна-музычнай кампазіцыі «У промнях матчынай любові» (да Дня маці), падрыхтаванай бібліятэкарам гімназіі А. Мазуркевіч і аўтарам гэтага допісу, вучнi выконвалі музычныя эцюды на скрыпцы і піяніна, чыталі вершы і зладзілі выстаўку малюнкаў, слухалі песні пра каханых і матуляў. Мерапрыемства таксама суправоджалася мультымедыйнай прэзентацыяй.

Супрацоўніцтва бібліятэкі і гімназіі дае свае вынікі: вучнi пацягнуліся да кнігі, хаця дома ў іх ёсць камп'ютары. Усё ж кніга – вечная, і ніякім тэхнічным вынаходніцтвам яе не замяніць.

Ганна **БУЛАШ**, бібліятэкар бібліятэкі-філіяла № 12, г. Мазыр

З павагай да бацькоў

мінулым уласнай сям'і яны звярнуліся да бацькоў, але аказалася, што тыя мала чым могуць дапамагчы. Гэта было пачаткам сапраўднай даследчыцкай працы. Як адзначыў У. Аркадзьеў (які працуе станочнікам ў Мінскводаканале): «Справу вывучэння ўласнага роду нельга адкладваць на пасля. Міне час, можа нічога не застацца. Хочацца пакінуць багатую спадчыну сваім дзецям, каб яны адчувалі за сабой

цы вайскавай службы ў Слабодцы, быў мастаком-аматарам. Вядома, што ён стварыў шмат копіяў працаў слаўтых мастакоў мінулых часоў, якія ўпрыгожвалі дамы пружанцаў, жыхароў навакольных вёсак. На вялікі жаль, знайсці іх пакуль нашчадкам не ўдалося. Але захаваўся цікавы альбом з малюнкамі алоўкам і гуашшу сярэдзіны XX стагоддзя, партрэты слаўтых літаратараў і вучоных, якія ён напісаў у 1970-я для кабінетаў рускай мовы і біялогіі мясцовай школы, шэраг працаў алейем. Многія працы І.У. Аркадзьева ўяўляюць цікавасць сюжэтам, каляровым і света-ценывым вырашэннем. Сёння ў мастацкай школе займаюцца ўнукі Ігара Уладзіміравіча Андрэй і Вольга, чые графічныя працы, аплікацыі і роспісы па дрэве таксама экспануюцца на выстаўцы.

Экскурсію праводзіць У. Аркадзьеў

лігійныя кнігі XIX стагоддзя, у тым ліку на ідыш.

Як адзначае Уладзімір Ігаравіч, важнай крыніцай для даследавання сталі надмагіллі. Разам з дзецьмі ён ездзіў па вясковых могілках, шукаючы знаёмыя імёны – Чарнухі, Гумены, Дэцы, Амеляновічы, Буха-

лі аб роднай Слабодцы. Відавочна, што Уладзімір Ігаравіч з вялікай любоўю ставіцца да мясцінаў дзяцінства, а ў будучым плануе заняцца даследаваннем іх гісторыі, каб людзі ведалі, дзе яны жывуць, ганарыліся сваёй зямлёй, сваімі продкамі. Першым крокам у гэтым накірунку і стала выстаўка «Ад каранёў сваіх» у родным кутку даследчыкаў, дзе яшчэ жывыя родныя людзі і сябры. Таму своеасаблівым эпіграфам да выстаўкі сталіся словы беларускай паэтэсы Таісы Трафімавай, сяброўкі сям'і Аркадзьевых, якая таксама прысутнічала на адкрыцці:

*Зямля бацькоў –
цудоўная зямля!
Паішчасіла і мне тут
нарадзіцца.
Да скону дзён і зблізку,
і здаля
Табою, любы край,
мне ганарыцца!*

Паэтэса Т. Трафімава і дырэктар музея Ю. Зялёвіч

Радавод – гэта паслядоўны пералік прадстаўнікоў аднаго роду з адлюстраваннем звестак аб кожным з іх. Чалавек пачынаецца як асоба менавіта тады, калі ўсведамляе аднасць са сваімі продкамі, адчувае багаты скарб папярэдніх пакаленняў, разумее асабістую адказнасць за свае ўчынкі і дзеянні перад мінулым і будучым уласнай сям'і. Прыкладам такога стаўлення да ўласнай спадчыны, глыбокай павагі да сямейных каштоўнасцяў стала выстаўка-радавод «Ад каранёў сваіх», адкрытая сёлета 12 лістапада ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацк».

вялікую гісторыю, любілі і паважалі свой род».

У пошуках матэрыялаў Аркадзьевы аб'ехалі шмат месцаў. Пабывалі на радзіме бабулі і бацькі Уладзіміра – у Казані, адкуль прывезлі запісы ўспамінаў, каштоўныя дакументы, фотаздымкі, пабачылі на свае вочы сямейныя рэліквіі, якія захоўваюцца з канца XIX стагоддзя, – швейную машынку, гітару, срэбную лыжку, таксама калекцыю паштовых картак 1920-х гадоў, лісты адрыўнога календара з запісамі часу нараджэння і смерці прадстаўнікоў роду, пачынаючы з канца XIX стагоддзя (менавіта яны далі вялікі матэрыял пры складанні радаводу). Яны высветлілі, што бабуля А.Р. Бурэніна належала да старадаўняга расійскага купецкага роду, многія прад-

Ідэя падобнай выстаўкі ўзнікла ў час выпадковага знаёмства з Уладзімірам Ігаравічам і Таццянай Антонаўнай Аркадзьевымі, якія жывуць у Мінску, але часта наведваюцца ў родны дом, што да сённяшняга дня захаваўся ў вёсцы Слабодка каля Пружанаў. Пад час размовы высветлілася, што нас турбуюць аднолькавыя пытанні – гісторыя родных мясцінаў і ўласнай сям'і. Аркадзьевы расказалі, што ўжо некалькі гадоў шукаюць «свае карані». Рэдка сустранеш людзей, якія з такой скрупулёзнасцю, беражлівасцю і павагай ставяцца да рэчаў, дакументаў, фотаздымкаў, звязаных з іх родам. Сёння, калі заўсёды не хапае часу, грошай, і галоўнае, жадання, яны робяць ціхую мэтанакіраваную справу – збіраюць па драбках сямейны архіў.

Выступленне народнай студыі моды «Папараць-кветка»

Паводле іх словаў, абудзілася такая цікаўнасць дзякуючы дзецям-школьнікам, якія вырашылі паўдзельнічаць у рэспубліканскім конкурсе «Мой род – мая сям'я». Зразумела, што з пытаннямі аб

стаўнікі якога вызначаліся як добрыя мастакі. Прычым любоў да мастацкай творчасці пераходзіла з пакалення ў пакаленне. Так, бацька У. Аркадзьева – Ігар Уладзіміравіч, які з 1950-х гадоў застаўся жыць па мес-

шмат матэрыялаў даследчыкамі было сабраны па родных, якія жывуць у Пружанскім і суседніх раёнах. Дзякуючы ім былі знойдзеныя шматлікія асабістыя дакументы, фота, рэдкія рэ-

вецкія (прозвішчы па лініі маці Уладзіміра Алы Ільцінчы, якая нарадзілася на Пружаншчыне). Яны падрабязна запісвалі ўсю сабраную інфармацыю, працавалі ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі. Дарэчы, некаторыя звесткі імі былі знойдзеныя і аб сем'ях Селістроўскіх і Паўлюцяў з Міншчыны – продках Таццяны Антонаўны Аркадзьевай.

Трэба адзначыць, што адкрыццё выстаўкі стала сапраўднай падзеяй у жыцці многіх людзей. У «Пружанскі палацк» з'ехаліся з розных куткоў Беларусі родныя Аркадзьевых, якіх яны знайшлі пад час сваіх даследаванняў. Многія з іх не бачыліся дзясяткі гадоў, іншыя нават не ведалі аб існаванні адно аднаго. Прышлі аднакласнікі Уладзіміра Ігаравіча і настаўнікі, аднавяскоўцы, іншыя госці.

Шмат эмоцыяў выклікаў фільм, які Аркадзьевы зня-

Гэтае мерапрыемства – прамежкавы вынік працы Аркадзьевых, іх пошукі працягваюцца. Выстаўка-радавод «Ад каранёў сваіх» будзе працаваць у музеі да канца снежня. На ёй прадстаўлена больш за 100 экспанатаў, у тым ліку 30 стэндаў з фотаздымкамі і дакументамі, выявамі шляхецкіх гербаў і граматаў, сямейная перапіска на рускай, польскай і французскай мовах, прыкладны радавод сям'і Чарнухаў (пачынаючы з 1814 года), працы мастака-аматара І.У. Аркадзьева і яго ўнукаў. Спадзяемся, што выстаўка будзе садзейнічаць абуджэнню цікаўнасці да мінулага, дасць штуршок для вывучэння ўласных радаводаў, стане прыкладам захавання сямейных традыцыяў, любові і павагі да гісторыі сям'і і дзяржавы.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік
фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі палацк»

Аўтар «Вянка» і Бабруйшчына: спроба аналізу сувязяў

Такая тэма раней не разглядалася, таму на першы погляд можа аказацца для багдановічазнаўцаў нечаканай.

Калі прытрымлівацца храналогіі ў біяграфіі паэта, то можна атрымаць вось такі спіс – кароценькі, як і кожны з перыядаў яго жыцця, што былі праведзеныя на роднай зямлі. Мінск – месца нараджэння і першыя месяцы жыцця, Гродна – чатыры гады маленства, Ракуцёўшчына (сёння Маладзечаншчына, тады Вілейскі павет) і зноў Мінск – менш за паўгода перад апошнім перыядам яго жыцця. З часам на карце багдановічэйскіх беларускіх мясцінаў дадалася яшчэ адна назва – Вяззе. Аб гэтым кутку і пойдзе размова ніжэй.

Калі я перапісваю гэты артыкул, злавіў сябе на цікавым супадзенні. Колькасць памятных мясцінаў (пяць) супадае з колькасцю пражытых Максімам у сукупнасці гадоў на радзімай старонцы. Асноўная ж яго частка надта кароткага, але творча плёнага жыцця, прайшла па-за межамі Бацькаўшчыны.

Прадбачу пытанне, якое магло ўзнікнуць яшчэ напачатку. Максім Багдановіч і гэты рэгіён Прыбярэзіншчыны – што тут можа быць агульнага? Гэтая тэма нарадзілася не адразу. Час, адкуль яна бярэ пачатак, трэба адлічваць яшчэ з 1980-х гадоў, калі я захапіўся вывучэннем сувязяў майго знакамітага земляка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча з яго роднай Бабруйшчынай. Тады я паступова адкрываў для сябе імёны асобаў, якія былі побач з класікам нашай літаратуры тут, на яго бацькоўскай зямлі, з якімі ён блізка знаўся, каму прысвячаў творы. Як адзначае літаратуразнаўца Леанід Пракопчык, Дунін-Марцінкевіч «па натуры быў чалавекам кампанейскім, дзейным, сябраваў з многімі сучаснікамі». І вось на раздаражжах тых яго знаёмстваў зусім нечакана высвяцілася імя Максіма Багдановіча.

Зразумела, што яны не маглі быць асабіста знаёмыя: іх раздзялялі гады (Максім з'явіўся на свет сем гадоў пасля смерці «патрыярха беларушчыны»...).

У 1856 годзе друкуецца кніжка твораў Дуніна-Марцінкевіча пад забавунаю назваю «Цікавішся? – Прачытай!». Свой паэтычны зборнік аўтар прысвячае Аляксандру Лапу, які на той час з'яўляўся прадвадзіцелем Бабруйскага павятовага дваранства. Ужо па самім факце прысвячэння выдання пэўнай асобе (у дадзеным выпадку яшчэ і суправаджаецца словамі «ў гонар высокай павагі») можна дапускаць, што Лапа ў жыцці пісьменніка займаў пэўнае месца. Аб іх блізкіх стасунках можна меркаваць і па такой цытаце з прадмовы-прысвячэння да кніжкі: «І палічу за гонар, калі яго (Лапы) шануюнае імя ўпрыгожыць гэтую працу».

Жывучы ў Люцынцы, Дунін-Марцінкевіч не забывае наведваць родны край, сваю «родную скібу». Пісьменніку няцяжка праехаць ад Бабруйска яшчэ з добрых сорак верстаў, каб сустрэцца са сваім прыяцелем. Потым ён усхвалявана напіша: «Бог жыве з тымі людзьмі, не панская тут, а бацькоўская кіруе рука!». Далей называе Лапу апекуном слабых, «бацькам сялянаў».

Што гэта, проста панігірык, зроблены з дапамогай друку ў адрас сябра, ці празмернае ўсхваляванне ў гонар высокапастаўленай асобы, якім з'яўляўся Лапа? Цікавым дакументам, на мой погляд, можа быць статыстычнае апісанне зямельна-маёмаснага інвентару ўладанняў А.Д. Лапы на Бабруйшчыне за 1844 год (тады ён ужо займаў тое самае месца).

Працоўнымі сялянамі ў Лапы лічыліся: мужчыны да 55 гадоў жыцця, жанчыны – 50. Пасля гэтага ўзросту вызваліліся ад працы на палях і агародах, у лясах і на сенажацях, а працягвалі працаваць як абслуга пры маентку: «Для іх тут утрымліваліся дабрачынныя службы, паколькі гэтыя людзі не мелі іншых сродкаў для пракармлення... На кожны двор селяніна пад агароды і пабудовы выдзялялася па дзесяціне (11,09 га. – У.А.)... На будоўлю, агароджу, дровы і на іншыя гаспадарчыя патрэбы сяляне з дазволу карысталіся лесам... Не забаранялася сялянам займацца рыбнай лоўлей, пча-

лярствам, паляваннем на малых звяроў, зборам грыбоў і ягадаў на продаж з даходам на кожнага работніка мужчынскага полу прыкладна ад 10 да 12 рублёў серабром». Працавалі два дні на тыдзень у зімні перыяд, а з 1 мая да кастрычніка – 3 дні. Цяжарныя жанчыны вызваліліся ад усялякай фізічнай працы за месяц да родаў (НГАБ, ф. 142, воп. 1, спр. 135). Калі прааналізаваць становішча простага люду прыгоннага часу, пры якім «памешчыкі аддавалі сваіх мужыкоў у рукі жорсткасардэчных, грубых і хцівых эканомай, ціснулі іх непасільнымі работамі, зверскі мучалі, нават і жанчын, і дзяцей, і хворых людзей» (М. Багдановіч «Сталецце руху беларускага народа»), то аб стаўленні Лапы да сваіх падданных сялянаў, іх утрыманні і забеспячэнні, гэты дакумент, лічы, кажа сам за сябе.

Адметнай з'явай у жыцці гэтага чалавека трэба адзначыць і тое, што Лапа, як і Дунін-Марцінкевіч, будзе мець няміласці з боку царскіх уладаў у час паўстання ў Літве і Беларусі 1863–1864 гадоў. Вядома, што Аляксандр Лапа быў высланы пад нагляд паліцыі ў Пермскую губерню, дзе ён (пасля 1869 г.), відаць, і памёр. Становішча рыса характарызуе Лапу і як асобу, якая клапаціцца аб народнай адукацыі (можа, менавіта гэ-

маглі пагадзіцца – гэта ішло ў разрэз з русіфікатарскімі патрабаваннямі дзяржавы. Дарэчы, ва ўсіх маентках Лапы існавалі народныя вучылішчы (Рудабелка, Халопенічы, Касарычы), адкрытыя ў адзін год – 1863.

Распавядаючы пра А.Д. Лапу, не магу абыйсці ўвагай яго старэйшага брата Міхаіла, які ў Пецяярбургу быў членам тайнага таварыства дэкабрыстаў. Пад час ссыльнай службы на Каўказе ён цяжка захварэў на сухоты і быў датэрмінова вызвалены. Па вяртанні на родную Бабруйшчыну, у Рудабелку, праз год яго не стане. Ён пайшоў з жыцця ў 42 гады.

Але ж якая тут урэшце сувязь паміж прыяцелем Дуніна-Марцінкевіча і Максімам Багдановічам? У 1885 годзе часопіс «Край», што выдаваўся ў Пецяярбургу на польскай мове, змясціў некролаг на гадавіну смерці В. Дуніна-Марцінкевіча пад загаловам «Беларускі пясняр». У свой час, знаёмчыся з гэтым артыкулам у зборніку літаратурных матэрыялаў XIX стагоддзя «Пачынальнікі», я звярнуў увагу на тлумачальную зноску Генадзя Кісялёва, укладальніка гэтага каштоўнага для даследчыка выдання. У ёй прыводзіцца адна цікавая дэталі: сцвярджаецца, што менавіта «бабруйскі маршалак Лапа» валодаў продкамі Максіма Багдановіча. Як адзначае далей аўтар тлумачэння, пра тое сведчыць пазнака на палях «Памятнай кніжкі» за 1860 год, зробленая рукою Адама Багдановіча. Мая зацікаўленасць прывяла мяне ў аддзел рэдкай кнігі Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі імя Я. Коласа ў Мінску.

І вось я трымаю ў руках згаданае выданне з пажоўклымі ад часу аркушамі. На 16-й старонцы сапраўды знаходжу пазнаку, зробленую па-руску сінім алоўкам. Насупраць імя Аляксандра Дамінікавіча Лапы – губернскага прадвадзіцеля дваранства, калежскага асэсара, напісана: «пан майх продкаў, вызваліўшы іх ад ген. Вішчынскага па Касарычах і Рудабелкі (Бабруйску), і Халопенічах у Хрэп». Позірк нецяжкі падае ніжэй. Пад рукапісным тэкстам стаіць подпіс: А. Багдановіч (аўтограф бацькі Максіма Багдановіча). Хто не адчуваў таго невытлумачальнага пачуцця, што заўсёды ўзнікае, калі трымаеш у руках кнігу ці рукапіс з аўтографам той ці іншай вядомай у гісторыі і культуры асобы? Сёння Адама Рыгоравіча Багдановіча (1862–1940) мы ведаем яшчэ і як беларускага фалькларыста, этнографіка і мовазнаўца, нарадавольца. Працягваючы вывучаць усё звязанае з імем М. Багдановіча, паступова вымалёўвалася наступнае.

Уладзімір АЎСЯННІК
(Працяг будзе)

Фотаздымкі прадастаўленыя Літаратурным музеем Максіма Багдановіча

Ягор Лук'янавіч Багдановіч
(Гомель, пасля 1880-га г.)

тыя прычыны абумовілі пераслед з боку ўладаў).

Якраз напярэдадні паўстання Лапа, займаючы пасаду кіраўніка Мінскага губернскага дваранства (будзе вызвалены ў 1863 годзе), адважыцца падаць запіску міністру народнай асветы аб неабходнасці ўнясення зменаў у сістэму народнай адукацыі, дзе, у прыватнасці, прапануе адкрыць Віленскі ўніверсітэт, які быў у 1831 годзе закрыты з-за хваляванняў рэвалюцыйна настроеных студэнтаў. Тады ж ён выкажацца і аб заснаванні школак у маентках для сялянскіх дзяцей. Звярнуў увагу, што большасць уладальнікаў маенткаў, як і сам Лапа, былі каталіцкага веравызнання, таму навучанне прапанавалася весці на польскай мове, з чым улады не

Дом у Вяззі, дзе адпачывала сям'я Багдановічаў летам 1895 г.

Адны Тычыны — некалькі родаў

Напрыканцы кастрычніка ў мінскай сядзібе ТБМ адбылася цікавая вечарына: доктар філалагічных навук Міхась Тычына сабраў гасцей з нагоды выхаду кнігі «Вялікія і малыя Тычыны: легенды і рэальнасць». На сустрэчы прысутнічалі прадстаўнікі як сталага, так і маладога пакалення, родныя пісьменнікі. Аўтар распавёў пра паходжанне роду, адзначыўшы, што беларускія Тычыны – дробнашляхецкі род са Случчыны. А ўкраінскі род Паўла Рыгоравіча Тычыны, геніяльнага ўкраінскага паэта, паходзіць з казакоў часоў Багдана Хмяльніцкага.

А пачалося ўсё з таго, што ў 1987 годзе інжынер з Харкава Юрый звярнуўся да беларуса Міхася Тычыны з пытаннем: «Ці недалёкія сваякі беларускія і

ўкраінскія Тычыны?» Пачаліся архіўныя і сямейныя пошукі, складанне радаводаў, ліставанне. Па архіўнай частцы М. Тычыну дапамагаў вядомы

даследчык Віталь Скалабан. На жаль, архіўныя пошукі не далі шмат інфармацыі, але паводле сямейных паданняў частка ўкраінскіх Тычынаў у XIX стагоддзі магла перасяліцца на беларускія землі.

Блізкім сваяком беларускіх Тычынаў з'яўляецца род Адамовічаў (з гэтага роду паходзіць знакаміты беларускі пісьменнік Алесь Адамовіч, стрыечны брат Міхася Тычыны).

На мерапрыемстве прысутнічала прадстаўніца роду Адамовічаў Галіна Адамовіч. Акрамя яе ў размове бралі ўдзел і першыя чытачы кнігі: Уладзімір

Колас, Лявон Баршчэўскі, Алена Анісім. У раздзеле «Украінскія Тычыны» спачатку падаецца жыццёпіс Паўла Рыгоравіча Тычыны, тры пакаленні роду якога былі праваслаўнымі святарамі. Пасля пачатковай школы будучы паэт вучыўся ў Чарнігаўскай семінарыі, дзе і пачаў пісаць вершы. Пасля яе заканчэння ў 1913 годзе паступіў у Камерцыйны інстытут і пераехаў на жыхарства ў Кіеў, дзе працаваў у рэдакцыях украінскіх газетаў і часопісаў, памочнікам хормайстра ў тэатры. Малады паэт бярэ актыўны ўдзел у рэвалюцыйных падзеях 1917–1918 гадоў у Кіеве. Яго нават называюць «Бардам Цэнтральнай Рады» маладой украінскай дзяржавы. Але хутка Украіну захліснула хваля грамадзянскай вайны, Тычына не раз быў на мяжы жыцця і смерці. У 1923 годзе ён пераехаў у Харкаў.

У сакавіку 1928 года П. Тычына пазнаёміўся з Янкам Ку-

палам, які прыезджаў ва Украіну ў складзе дэлегацыі пісьменнікаў. А ўлетку таго ж года да П. Тычыны завітаў беларускі пісьменнік Максім Гарэцкі, які пакінуў успаміны пра гэтую сустрэчу.

У дадатку да кнігі надрукаваныя даследаванні Ю. Тычыны па радаводзе П. Тычыны. Мне асабліва запамніліся ўспаміны праўнучкі паэта Тацяны Сасноўскай, якая сёння ўзначальвае літаратурна-мемарыяльны музей-кватэру П. Тычыны ў Кіеве. Яна ж з'яўляецца і рэцэнзентам гэтага літаратурна-мастацкага выдання. Другую рэцэнзію на кнігу напісаў загадчык кафедры тэорыі літаратуры БДУ, доктар філалагічных навук, прафесар В. Рагойша.

Варта дадаць, што кніга аздоблена якаснымі фота-здымкамі.

**Аляксей ШАЛАХОЎСКІ,
г. Мінск**

(Заканчэнне.
Пачатак ў № 44)

Давялося нам наведаць і прыватны вінаробчы завод, які знаходзіцца недалёка ад сталіцы Гагаузіі – горада Камрата. Завод спецыялізуецца на вытворчасці высока якасных вінаў «Мускат», «Кабернэ», «Кагор» і іншых марак. Уладальнік завода гагаузец Мікалай Куйчогла – адзін з найбуйных прадпрымальнікаў Малдовы. Ён валодае таксама вінаводствамі ў Абхазіі і Румыніі. У час нашай сустрэчы Мікалай Куйчогла сказаў, што быў бы не супраць адкрыцця на Беларусі цэх па разліве свайго высока якаснага віна і прадаваць яго беларусам танна.

У гэтыя дні Кішынеў шырока адзначаў Свята горада. Сталіца была расквечаная агнямі, а на вялікай сцэнічнай пляцоўцы ў цэнтры горада перад шматтысячнымі глядачамі сваё мастацтва дэманстравалі лепшыя калектывы Малдовы. Іскрамётыныя «Малдаваньска» і «Хора» чаргаваліся з дойнамі, сырбамі... А на другі дзень кішынеўцы прымалі ў дар беларускія тралейбусы вытворчасці мінскага завода «Белкамунмаш». Амаль увесь праспект імя Штэфана чэл Марэ запоўніла калона новенькіх тралейбусаў. На плошчы з гэтай нагоды адбыўся шматлюдны мітынг. Урачыстасці адкрыў мэр Кішынева. З прамовай выступілі намеснік старшыні Мінгарвыканкама Ігар Карпенка, першы намеснік дырэктара завода «Белкамунмаш» Сяргей Афанасьеў, пасол Беларусі ў Рэспубліцы Малдова Вячаслаў Асіпенка і іншыя. А потым чарада беларускіх тралейбусаў пад апладысменты кішынеўцаў рушыла па праспекце.

Нашае падарожжа па Малдове працягвалася. Маю ўвагу прыцягнула вялікая колькасць калодзежаў, якія размяшчаюцца пераважна ўздоўж дарог. Гэтыя калодзежы заслугуваюць таго, каб пра іх расказаць асобна. У Малдове, якая часта пакутуе ад засухі, стаўленне да вады асаблівае, і таму ў сёлах калодзеж – гэта святыня. З'яўленне на сяле новага калодзежа святкуюць як нараджэнне дзіцяці ці як заканчэнне будаўніцтва новага дома: яго асвячае святар, і кожны калодзеж упрыгожаны іконай, а часта побач з ім ставіцца і крыж з распяццем. Наогул, афармленню калодзежаў надаецца вельмі вялікая ўвага. На нашым шляху сустракаліся калодзежы, дах якіх уяўляе сапраўдны твор мастацтва. Самы распаўсюджаны сюжэтны жанр – бусел, які апускае дзюбу з прывязаным да яе вядром. Малдаўская народная балада невыпадкова называе калодзежы «вуснамі раю». Васіль Се-

Зачараванне Малдовай

На мітынг, прысвечаным прыбыццю тралейбусаў.
Перад мікрафонам – пасол Беларусі ў Малдове Вячаслаў Асіпенка

мянюк расказаў мне пра такія малдаўскія народныя звычай: пахавальная працэсія, праходзячы па сяле, абавязкова спыняецца каля кожнага калодзежа, і на край яго кладуцца грошы. Лічыцца, што грошы гэтыя – падзяка нябожчыка калодзежу, які паіў яго сваёй вадою. Пакінутыя грошы забіраюць на цукеркі вясковыя дзеці. Мудрая малдаўская прыказка гаворыць: «Той, хто не пабудоваў дом, не вырасіць сына, не выкапаў калодзеж і

не пасадзіў дрэва, пражыў жыццё марна». Вось чаму малдаўскія сёлы такія зялёныя, дамы такія прыгожыя, а ўздоўж вуліцаў так шмат калодзежаў.

Наведваючы малдаўскія сёлы, я ўпэўніўся, што сапраўды дамы сельскіх жыхароў вызначаюцца прыгажосцю. Адна з галоўных якасцяў малдаванаў – гасціннасць. Для ўсякага госьця тут заўсёды знойдзецца кілішак добрага віна, а ў гаспадыні – самыя смачныя стравы. Уражвае чысціня і парадак у пакоях. А для гасцей прызначаны адметны гасцінны пакой – «каса марэ», упрыгожаны вышытымі саматканымі ручнікамі і дыванамі ручной працы. У адным з малдаўскіх сёлаў мясцовы жыхар пазнаёміў мяне з вырабам венікаў, якія прадаюць і ў нашых крамах. Гэта даволі складаны працэс, які налічвае аж 18 аперацыяў. Сяля-

Калодзеж пры дарозе

не чатырох вёсак, што знаходзіцца на поўначы Малдовы, некалі забяспечвалі гэтай сваёй прадукцыяй амаль увесь былы Савецкі Саюз.

Малдаване – вельмі працавіты народ. Давялося бачыць, як на сваіх кавалках зямлі сяляне працуюць ад цямна да цямна. Дзяржава перадала зямлю малдаўскаму сялянину ў прыватную ўласнасць, абклала зямлю падаткамі, а аб забяспечэнні сялянна сельскагаспадарчай тэхнікай не паклапацілася. Вось і даводзіцца людзям знаходзіць выйсце: хто мае тэхніку – апрацоўвае свае гектары, а іншыя здаюць зямлю ў арэнду. Але малдаване не апускаюць рукі, працуюць, а гэта значыць, што з цягам часу цяжкасці будуць пераадоленыя.

Падарожжа па гэтай цудоўнай краіне застанецца ў маёй памяці. Я зачараваны Малдовай, яе працавітымі людзьмі, яе цудоўнай прыродай, яе народнымі звычаям, і жадаю шчасця і росквіту гэтай краіне – даўняй сяброўцы Беларусі.

Напрыканцы хочацца падзякаваць Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму паслу Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь спадару Георгію Хіаарэ, які ў час нашага падарожжа кожны дзень тэлефанаваў нам, па-бацькоўску клапаціўся аб нас і раіў, якія мясціны Малдовы лепей наведаць.

**Лявон ЦЕЛЕШ,
фота аўтара**

Сядзіба малдаваніна

У акадэмічным зводзе «Прыказкі і прымаўкі», выдадзеным у 1976 годзе, змешчана каля 12 000 гэтых моўных адзінак. Але сярод іх толькі прыкладна 2 000 прыказак належаць да найбольш часта ўжывальных, што ў «Тлумачальным слоўніку прыказак» (2011) і пацвярджаецца іх фіксацыяй у сучасных беларускіх літаратурных крыніцах (мастацкіх і публіцыстычных творах, часопісах, газетах).

Адны прыказкі выкарыстоўваюцца ў шматлікіх і разнастайных жыццёвых абставінах, ужыванне іншых абмяжоўваецца строга акрэсленай сітуацыяй. Напрыклад, прыказка *Бог тройцу любіць* гаворыцца толькі як прапанова зрабіць што-небудзь трэці раз ці ў апраўданне чаго-або каго-небудзь трэцяга. Такія прыказкі называюцца сітуацыйнымі.

Ужыванне ж невялікай часткі прыказак (больш як 30) абмежаванае пэўным тыпам кантэксту. Іх можна назваць кантэкстуальнымі. Яны рэалізуюцца толькі ў дыялагічным маўленні звычайна як адмоўная рэакцыя на якое-небудзь слова ў папярэднім выказванні суразмоўніка. У прыказцы-рэпліцы, выкліканай гэтым словам-стимулам, нярэдка ёсць такое ж слова-кампанент, часцей сэнсава тое, нае з ім.

Так, прыказка *Бывала, варона лапці абувала, а цяпер грак ходзіць так* мае сэнс 'няма чаго ўспамінаць тое, што было калісьці' і ўжываецца як іранічная рэакцыя на слова *бывала* пры спробе суразмоўніка супаставіць што-небудзь ранейшае з сучасным. Напрыклад: «Даўней такога не

Кантэкстуальныя прыказкі

здаралася. Бывала, нека ша навалі, паважалі адзін другога. – Бывала, варона лапці абувала, а цяпер грак ходзіць так, – перадражніла Маланку Варка» (Л. Калодзежны).

Кантэкстуальнымі прыказкамі выказваецца рознае, часцей неадабральнае стаўленне да пачутага ад суразмоўніка (неадабрэнне, абурэнне, іронія і інш.). Да прыкладу, прыказка *Грэх у мех, грашаняты ў торбу* ўжываецца як адмоўная рэакцыя на слова *грэх* у папярэдняй рэпліцы; напрыклад, у рамана Кандрата Крапівы «Мядзведзічы»: «– А граху гэта ты не баішся? – Грэх у мех, грашаняты ў торбу. Годзе ўжо ўсіх бацяца!» Прыказка *Можа надвое варожа* абазначае 'ўсяляк, па-рознаму можа быць' і гаворыцца як рэакцыя на слова *можа* з папярэдняга выказвання.

Пададзім некалькі кантэкстуальных прыказак з паказам перад імі (праз працяжнік) слова, якім стымулюецца ўжыванне пэўнай прыказкі: дарам, задарам – *Задарам і скулка не сядзе*; думаць, падумаць – *Індык думаў, думаў ды здох*; Хай конь думае: у яго галава большая (вялікая); каб – *Каб ды кабы, дык у роце браслі грыбы*; бог – *На бога спадзявайся, а сам не давайся*; так – *Так нічога не бывае <усё за грошы>*; моцны, вялікі – *Турма моцная (вялікая), але ніхто не хоча там быць*; Маруся – *У Беларусі ўсе*

Марусі; чорт – *У чорта спіна сцёрта*.

Шэраг кантэкстуальных прыказак, калі іх разглядаць з функцыянальна-прагматычнага пункту гледзя, з'яўляюцца адказам на пытанні суразмоўніка. Часам гэта ўніклівы адказы. Так, на пытанне «Дзе быў?» адказваюць прыказкай *Дзе быў, там няма*. А прыказка *Будзеш усё ведаць, хутка пастарэеш* гаворыцца, часам з незадавальненнем, як уніклівы адказ на самыя розныя пытанні.

Асобныя прыказкі выступаюць як звычайныя, шаблонныя адказы на пытанне «Як жывеш?». Напрыклад, прыказка *Жывём, хлеб жуём* ужываецца як няпэўная характарыстыка жыцця. На пытанні тыпу «Што чуваць?», «Як маешся?», «Як жывеш?» часам адказваюць, іншы раз з адценнем жартаўлівасці, прыказкай *Адліха ціха, а добра не чуваць*.

Некаторыя прыказкі ўжываюцца як своеасаблівае рагаванне на толькі што пачуты ад суразмоўніка фразеалагізм; напрыклад, выклікавы выраз *памагай бог* выклікае жартаўлівую рэпліку-прыказку *Казай бог, каб і ты памог*, а мадальны выраз *калі ласка* спараджае ў адказ іранічную прыказку *Ласка – не каляска, сеўшы не паедзеш*.

Некалькі словаў пра тры прыказкі, у якія як бы ўстаўляецца слова з пачута-

га папярэдняга выказвання, але знарок пераасэнсаванае, аманімічнае са словам-стимулам. У выніку ўзнікае каламбур. Так, прыказка *Калі здаецца, дык трэба хрысціцца* або *Калі здаецца, перахрысціся* ўжываецца як іранічная рэакцыя на слова *здаецца*, нібыта ўспрынятае са значэннем 'уяўляецца': «– Фактаў у мяне няма, але здаецца... – Калі здаецца, перахрысціся!» (А. Дзялендзік). Прыказка *Калі значыцца, дык ацеліцца* гаворыцца з іроніяй у адказ на частае ўжыванне слова *значыцца*, як быццам успрынятае ў значэнні 'выяўляць прыметы ацёлу (пра карову)': «– Усе, значыцца, сабраліся? Значыцца, пачнём!.. – Калі значыцца, дык ацеліцца. – Цяленне – адна справа, а пасаджэнне бюро – іншая» (Лукаш Калюга). Яшчэ адна прыказка – *Нуда горш за каросту* – іранічная рэпліка ў сувязі з пачутым ад суразмоўніка небеларускім спалучэннем «ну, да». Яна, як пісаў Кандрат Крапіва ў артыкуле «Беларускія прыказкі», гаворыцца тады, калі нехта заміж беларускага «ну, так», ужывае рускае «ну, да».

Апісаная тут спецыфіка выкарыстання кантэкстуальных прыказак, іх цеснае зліццё з папярэдняй рэплікай-стимулам і сумеснае стварэнне дыялагічнага адзінства павінна знаходзіць дакладнае адлюстраванне ў парэмійных слоўніках, а таксама ў навучальнай

літаратуры і правільнае тлумачэнне іх сэнсавага зместу. Няведанне ж спецыфікі гэтых прыказак вядзе да абсурднага, недарэчнага іх тлумачэння. Так, у тлумачальным слоўніку А. Аксамітава «Прыказкі і прымаўкі» (2000, 2002) бачым няправільныя тлумачэнні некаторых з названых вышэй прыказак: *Бывала, варона лапці абувала...* – 'мода мяняецца'; *На бога спадзявайся, а сам не давайся* – 'кажуць гультаю, які наракае на Бога за сваю беднасць'; *Ласка – не каляска, сеўшы не паедзеш* – 'іранічна пра таго, хто некаму дагаджае за ласку; добрыя адносіны яшчэ нічога не вырашаюць'.

Пра няўлічванне ці няведанне сапраўдных умоваў, пры якіх у маўленні рэалізуюцца кантэкстуальныя прыказкі, сведчаць і такія факты. У памянёным вышэй акадэмічным зводзе «Прыказкі і прымаўкі» шмат якія з пералічаных прыказак размешчаныя ў тэматычных раздзелах, да якіх яны не маюць абсалютна ніякага дачынення. Напрыклад, у раздзеле «Бог. Вера. Атэізм» пададзеныя прыказкі *Можа надвое варожа*; *Грэх у мех, грашаняты ў торбу*; прыказка *Нуда горш за каросту* трапіла ў раздзел «Служба. Наймы»; *Турма моцная, але ніхто не хоча там быць* – у раздзел «Турма»; *Хай конь думае, у яго галава большая* – у раздзел «Розум. Кемліваць. Дурасць»; *Ласка – не каляска, сеўшы не паедзеш* – у раздзел «Каханне. Дашлюбныя адносіны». Чытаючы такія звесткі ў акадэмічным зводзе, так і хочацца сказаць: «Знарок не прыдумаеш!»

Іван ЛЕПЕШАЎ

Не перасохне святая крыніца

Гэтую крынічку паказала мне зямлячка Таццяна. Не так даўно яна прыдбала ў дачным пасёлку Краўцоўка невялічку хатку з міні-агародзікам і дзвюма старымі яблынькамі... Таму імкнулася хутчэй пахваліцца сваім набыткам, аб якім марыла даўно, і настойліва раіла мне вырвацца з душнага горада, каб павандраваць па лесе, падыхаць чыстым паветрам...

Цудадзейную крынічку «адшукалі» побач з дарогай. Як высветлілася, яна размешчаная за чатыры кіламетры ад вёскі Маркавічы, што на Гомельшчыне. Прама з-пад зямлі струменіць крыштальная вадзіца, аб гаючых якасцях якой ведаюць людзі здаўна. Таму і называюць яе проста – Варварынская крынічка. Вандроўнікі заўсёды прыпыняюцца, каб адпачыць у засені дрэваў, набрацца сілаў і здароўя.

Прыселі і мы. Паслухалі спевы птушак, падзівіліся на розныя зёлкі, якія раслі побач, пасмакавалі вадзічку, умыліся... І адразу на душы зрабілася лёгка і добра. У адзін момант зніклі стомле-

насць, турботы, розныя дробязныя непрыемнасці набылі іншы фармат...

Падумалася тады: прыемна, што добрыя людзі на свеце не пераваліся.

Вось каля святога месца навялі парадок, «закальцавалі» крыніцу, як студню, зрабілі стрэшку. А побач уладкавалі крыж з абразом Святой Варвары. Штогод на трэці дзень пасля Тройцы тут збіраюцца жыхары навакольных вёсак, прывоззяць нават з Украіны. Святар праводзіць набажэнства, пад час якога асвячаецца вада...

Галіна МІКАЛАЕВА
Фота аўтара

15 лістапада ў мінскім Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылася прэзентацыя беларускага мастацкага праекта «Kodex», які экспанавалася на 54-м Міжнародным біенале мастацтва ў Венецыі. Праект падрыхтаваны рэктарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаілам Баразной (куратар) і дырэктарам Музея сучаснага выяўленчага мастацтва Наталляй Шаранговіч (камісар Павільёна).

Назва праекта абраная з тэрміналогіі кніжнай справы. Кодэксам называецца асноўная частка кнігі – старонкі без вокладкі. Беларускі праект «Kodex» – гэта збор уласных філасофскіх тэкстаў, мастацка абдуманых і аформленых аўтарамі. Для ўдзелу ў праекце адабраныя творчыя асобы, чыё станаўленне адбывалася ва ўмовах набывання краінай суверэнітэту: канцэптуаліст Артур Клінаў, перформер Віктар Пятроў, скульптар Канстанцін Касцючэнка, графік Юры Алісевіч, рэжысёр Барыс Скарвароў. Паводле слоў арганізатараў канцэпцыя выстаўкі была прызначана прадэманстраваць некаторыя аспекты развіцця сучаснага мастацтва ў Беларусі праз творчую ініцыятыву асобных творцаў у галіне мастацкіх эксперыментаў. Паводле слоў Міхаіла Баразной: «"Кодэкс" азначае спробу вызначыць месца і значэнне Беларусі ў Еўропе, перш за ўсё ў мастацкім сэнсе».

Прасторавую кампануючку і афармленне беларускага павільёна ў Венецыі рабіў архітэктар Міхаіл Шыкаў. Арга-

«КОДЕКС» з Венецыянскага біенале

нізатары – Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў, Музей сучаснага выяўленчага мастацтва, генеральны спонсар – ААТ «Прыёрбанк». Прэзентацыя праекта ў Мінску прыцягнула вялікую колькасць зацікаўленых гледачоў. У вялікай зале музея было як ніколі шматлюдна. Калі ў Венецыі «Kodex» прадстаўляў сучасную мастацкую Беларусь, то ў Мінску імкнуліся стварыць атмасферу Венецыі.

Асабістае знаёмства з уласабленнем ідэяў удзельнікаў праекта не выклікала адмысловых захапленняў, наадварот – узнікла напачатку цікавасць змянілася расчараваннем і нават нейкай крыўдай, што па гэтых праектах еўрапейскі глядач мяркуюе пра сучаснае мастацтва Беларусі.

Адзінае, за што «зачапіўся» погляд – скульптура Кастуся Касцючэнка і графічны праект Юрыя Алісевіча «Маё асяроддзе», які з'яўляецца графічнай асновай усёй экспазіцыі «Кодэкса». Кастусь Касцючэнка ў сваёй скульптуры выявіў постаць, якая зліваецца са старонкамі Бібліі. Скульптар імкнецца паказаць, як можна супрацьстаяць раздзіранню, трымаючыся толькі дзякуючы вечнай ісціне

Ю. Алісевіч

і веры ў жыццё. Асобныя працы Юрыя Алісевіча адлюстроўваюць праявы штодзённасці. Яны выкананыя чорнай гелевай асадкаю на паперы і зробленыя адмыслова для прадстаўлення на Венецыянскім біенале.

Цікавасць да яго працаў выклікала адпаведную цікавасць і да асобы. З размоваў з Юрыем Алісевічам даведаўся, што пачатак яго творчай біяграфіі – тыповы для мастака. Нарадзіўся ён у 1970 годзе ў Мінску. Скончыў рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І.В. Ахрэмчыка, аддзяленне графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. З першых сту-

дэнцкіх гадоў рабіў замалёўкі алоўкам ці асадкаю на паперы. Першапачаткова яны выконвалі ролю эскізаў да працаў, потым сталі адмысловай творчай манерай. Гэта няпростая тэхніка, бо малюнкi ствараюцца без правак і эскізаў – адразу начыста і незвычайна выразна. Упершыню прыняў удзел у міжнароднай мастацкай выстаўцы ў 1995 годзе. На выстаўку друкаванай графікі «Kanagawa-95» (Японія) была накіраваная яго дыпломная праца «Думкі пра вёску» – творчы праект з пяці краязнаўчых сюжэтных малюнкаў, выкананых у вёсцы Саннікі, што ў Бешанковіцкім раёне. Удзельнічаў у пленэры з нагоды 500-годдзя Будслава, пад час якога некалькі тыдняў вандраваў па наваколлі Будслава, вывучаў гісторыю краю і мясцовыя святыні. Цяпер асноўны накірунак творчасці – кніжная графіка. Праілюстраваў больш за дзясятка кніжных выданняў. Афармляў казкі Андэрсана і Пэро, славацкія, беларускія, італьянскія, рускія. Улюбёная праца – ілюстрацыя беларускіх народных казак. Неаднаразова ўзнагароджваўся дыпламамі, граматамі, прэміямі. У 2001 годзе атрымаў гран-пры Рэспубліканскай выстаўкі «Мастак і кніга», у 2007 – дыплом першай ступені выстаўкі «Кнігі Беларусі – 2006» у намінацыі «Родныя напевы». Як розна-

баковая творчая асоба шукае сябе ў іншых накірунках выяўленчага мастацтва – жывапісе, ляўкасе, размалёўцы кобальтам парцелянавых, дэкаратыўных талерак («Вясковая вуліца», «Мястэчка Бешанковічы» і інш.). З 1999 года працуе выкладчыкам Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Сябра Беларускага саюза мастакоў.

Вяртаючыся да мастацкага праекта «Kodex», хочацца выказаць меркаванні звычайнага гледача. Ні ў якім разе не замахваючыся на аўтарытэты паважаных мастацтвазнаўцаў і не прэтэндуючы на праўду ў апошняй інстанцыі, думаю, што трэба не механічна капіюваць заходнія сучасныя плыні, а паказаць тое адметнае, што ёсць у Беларусі і што будзе цікавае Еўропе. Калі для Беларусі выкарыстанне саломы ў якасці мастацкага матэрыялу з'яўляецца ў нейкай ступені свежым рашэннем, то для Еўропы гэта даўно пройдзены этап. Гэты матэрыял, як і іншыя прыродныя (габлюшка, пілавінне, розная раслінная сыравіна), шырока ўжываецца для стварэння вырабаў дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва. Тое ж самае можна сказаць і пра беларускі перформанс. Дзе нашыя знакамныя шкло, кераміка, габелены і шмат іншага – усё тое, што абапіраецца на народнае інсцінае мастацтва? Калі гэта пабачыць еўрапейскі глядач – мастацкі асяродак сучаснай Беларусі (паводле слоў Міхаіла Баразной) сапраўды «ўключыцца ў працэс фармавання духоўнага аблічча Еўропы».

Кав. ЦВІК
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Традыцыі і сучаснасць

«Ilo&Friends»: не спіцца польскім беларусам

«Ilo&Friends» – «Сланечнікі», Białystok, 2010, «GM records»

Вам падабаецца слухаць фугі Баха? А натхняе душэўны клэк «Requiem'a» Моцарта? Значыць, спадабаецца й новы альбом акустычнага праекта вакалісткі гурта «5set5» Ілоны Карпюк. Праект гэтак і называецца «Ilo&Friends», пра першы альбом якога «Па дарозе» станоўчыя, а часам і захопленыя водгукі публікавалі пару гадоў таму многія беларускія газеты і часопісы («Краязнаўчая газета», «Бярозка», «Новы час», «Верасень»). І вось на польскай фірме «GM records» напрыканцы 2010 года выйшаў другі маштабны альбом яркай беларускай рок-зоркі з Польшчы – «Сланечнікі». Якія тэндэнцыі ў абліччы гурта ён выявіў?

Хоць згадка пра класіку (Моцарт, Бах) мае ў мяне тут фігуральны сэнс, хоць свае фугі з рэквіемам мае й Ілона, але джаза ў саўндзе «Ilo&Friends» прыбавілася. Дый «Фуга» іхняя больш нагадвае лацін-рок Карласа Сантаны, а не сімфанізм Баха. Як сазначыў адзін мой прыяцель, «цудоўная фонавая музычка для сяброўскай гутаркі перад камінам».

Мо і добры фон ствараюць дасканалыя аранжыроўкі дасведчаных музыкаў Марціна Кахановіча (гітара), Андрэя Паплаўскага (бас) і Андрэя Грэся (бубны), але зусім не фонавы рэжым слу-

ханьня патрабуюць глыбокія тэксты песень: тут і польскія беларусы Віктар Швед, Марылька Базылюк, і нашыя паэтычныя тытаны Анатоль Сыс, Уладзімір Караткевіч, Уладзімір Някляеў, і беларускія пераклады аднаго з вядомых у 1960-я гады польскіх паэтаў скандальнага й трагічнага лёсу Рафала Ваячака. Дый вакалістка Ілона Карпюк выкладваецца ў гэтай музыцы настолькі, што слухач мімаволі адчувае часам і слёзы на вачах, і камяк у горле. Гэта насамрэч музыка глыбокіх і жывых пачуццяў.

Назву альбому даў адзін з надзвычай складаных безназоўных вершаў Анатоля Сыса з кнігі «Пан Лес» (1989). Там шмат паўтораў, таму карціць зацітаваць кампактна:

Поле ў німбах сланечнікаў,
Жоўты вецер пчолаў лашчыць.
Страшна вее жоўтым ветрам,
Ходзіць полем вечнасць.
Пчолы джаляць маці ў вочы –
Па шчаках сцякаюць слёзы.

Але менавіта Ілона Карпюк сваім спевам прымусяць вас не прагнуць ніякіх скаратаў, каб адчуць сапраўдную глыбіню паэтычных вобразаў вялікага Сыса. Дый кампазіцыйны строй яна з сябрамі знайшла адпаведны.

А вось мастацкая аздоба тут натхнёная песняй «Ніколі больш» на вер-

шы В. Шведа, бо згадваюцца там і ядзерны выбух, і Нагасакі.

Згаданая «Фуга», як і «Малітва герояў», напісаныя на вершы польскага дзеяча-шасцідзясятніка Рафала Ваячака, які за свае 25 гадоў жыцця (1945–1971) выдаў два маштабныя томкі, стаў культавай асобай з кола «праклятых паэтаў» (з фр. *poetes maudits*), дый цяпер вабіць нестандартную творчую моладзь, загучаўшы й па-беларуску ў перакладах Валжыны Морт.

Верш Караткевіча з дзіўнай назвай «VI. Requiem» вам не адшукаць нават у каталогах Поўнага збору твораў (1989), бо гэта ўсяго толькі 6-я частка паэмы «Грубаве й ласкавае» ў зборніку «Быў. Ёсць. Буду» (1986), які не ўвайшоў у той збор. Але Ілоне, бадай, удалося выявіць ягоную самастойную паўнаватаснасць. У атмасферы поўнай адсутнасці камерцыйных хітоў гэтага альбома (такіх, як у папярэднім «Калі краты распілаваць» паводле Сыса ці «Па дарозе», дзе сама Ілона бліснула рыфмамі) акурат «VI. Requiem» мог бы прэтэндаваць

на адмысловую ролю, каб віртуозныя запілы гітарыста падарылі слухачу каскад запамінальных рыфаў.

Ёсць на кружэлцы й пара фальклорных апрацовак. Калі неяк у рэцэнзіі на польскі беларускі CD «Бардаўская восень» я пісаў «Да мегазорак можна залучыць і праект Ілоны Карпюк "Ilo&Friends", але хто ў нас ведае нашых з-за бугра? А чароўны беларускі "Туман ярам" з ейным магутным вакалам яшчэ пашукаць трэба! Ці не шукаць, а мець сапраўдную асалоду слухання вась з гэтага live recording». Дык вось цяпер маеце гэтую песню ў яшчэ лепшай студыйнай версіі. А ў дадатак да яе – лірычная балада «Каліна», ды нехта памятае з фесту «Бардаўская восень», што й песня «Тут» (У. Някляеў) пачыналася як варыяцыя паводле народнай «Купалінкі».

Сягаючы да сусветных аналогіяў, не магу не прыгадаць цудоўны ўзор венгерскага поп-рока «Neoton familia» з тою ж назвай «Сланечнікі» (1978). Жоўты колер і там, і тут. Але жаўцізна «Ilo&Friends» выразна больш настальгічная, пякучая, дэпрэсіўная. Дый сам сланечнік на іх вокладцы больш нагадвае ядзерны выбух. І гэта насамрэч атамны грыб над гарадскімі дахамі. Вось і шукайце сэнс у новым альбоме польскіх беларусаў.

Дарэчы, у «Ilo&Friends» ёсць і свае сябры. Калі ўсю музыку альбома гурт пісаў сам, дык дзееч бардаўскага руху Беласточчыны Ігар Лукашук прыйшоў да іх з той сваёй згаданай песняй «Тут», у якой сам сыграў на фортэпіяна. А вось адкуль у іхняй гукасеці з'явіўся саксафаніст Клаўдзіі Багуславіч, дык пакуль і для мяне загадка.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Снежань

11 – Беларускі НДІ дакументазнаўства і архіўнай справы (БелНДІДАС), першая ў Беларусі навукова-даследчая ўстанова, якая ажыццяўляе навуковыя распрацоўкі ў галіне дакументазнаўства і архівазнаўства (Мінск; 1991) – 20 гадоў з часу стварэння.

13 – Маляўка Мікола (Мікалай Аляксандравіч; 1941, Стаўцоўскі р-н), паэт, перакладчык, аўтар шматлікіх зборнікаў вершаваных і празачных твораў (у т.л. для дзяцей), многія з якіх пакладзены на музыку і перакладзены на рускую і украінскую мовы – 70 гадоў з дня нараджэння.

15 – Александровіч Сцяпан Хусейнавіч (1921, Капыль – 1986), літаратуразнаўца, крытык, пісьменнік, краязнаўца, педагог, даследчык гісторыі беларускай літаратуры, нацыянальнага кнігадрукавання і перыядычнага друку, літаратурных сувязяў, стваральнік галерэі творчых партрэтаў беларускіх пісьменнікаў, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

17 – Равенскі Мікалай Якаўлевіч (1886, Бярэзінскі р-н – 1953), кампазітар, які напісаў музыку да многіх вершаў беларускіх паэтаў, дырыжор, музычны крытык, фалькларыст, збіральнік і апрацоўшчык беларускіх народных песень – 125 гадоў з дня нараджэння.

17 – Дубінка Вячаслаў Андрэевіч (1941, Слуцк), пісьменнік, які піша для дзяцей, аўтар краязнаўчых фотанарысаў, публіцыстычных артыкулаў, эсэ – 70 гадоў з дня нараджэння.

20 – Гром Уладзімір Мікалаевіч (1951, Жыткавіцкі р-н – 2008), дзеяч самадзейнага мастацтва, фалькларыст, этнограф, прапагандыст народнай традыцыйнай песенна-інструментальна-хараграфічнай творчасці, аўтар шматлікіх нотных і метадычных выданняў, стваральнік заслужанага аматарскага калектыву Беларусі «Крупіцкія музыкі», заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат прэміі ў галіне народнай творчасці (1996) – 60 гадоў з дня нараджэння.

21 – «Палесдрук», ААТ, буйное паліграфічнае прадпрыемства ў Рэспубліцы Беларусь, адно са старэйшых прадпрыемстваў галіны (Гомель, 1921) – 90 гадоў з часу стварэння.

У кватэры ў вас газ?

Калі ў вас загарэўся газ на месцы ўцечкі, то неабходна тэрмінова вывесці ўсіх людзей з кватэры і выклікаць аварыйную газавую службу. Памятайце: пакуль газ гарыць, няма небяспекі выбуху, таму ніколі не спрабуйце пагушыць полымя, бо гэта прывядзе да катастрофы (газ і паветра разам утвараюць выбуховую сумесь і пры наяўнасці крыніцы агню выбух непазбежны). Па-

старайцеся перакрыць падачу газу, сачыце за тым, каб агонь не перакінуўся на суседнія прадметы.

Калі агонь з'явіўся на балоне з газам, то трэба выклікаць аварыйную ці пажарную службу, пастарацца закрыць кран на балоне, абматаўшы рукі мокрай анучай. Калі гэта немагчыма зрабіць, то ні ў якім выпадку не задувайце пламя – магчымы выбух! Таксама не спрабуйце вы-

носіць ці перастаўляць балон з газам: ад маленькага штуршка ён можа выбухнуць!

Калі вы заўважылі, што патухла полымя ў фаерцы, не спрабуйце зноў яе запаліць. Перакрыўце кран паступлення газу і адчыніце вокны, каб праветрыць пакой. Пачакайце, пакуль фаерка астыне (пры неабходнасці ачысціце яе), і пасля зноў запаліце газ, папярэдне зачыніўшы вокны, каб унікнуць скразняку. Калі на кухні сабралася шмат газу, намачыце вадой анучу і прыкладзіце да твару. Дыхаючы праз яе, зайдзіце на кухню і перакрыўце падачу газу. Калі гэта не атрымліваецца, эвакуіруйце ўсіх суседзяў па лесвічнай пляцоўцы і выклікайце аварыйную службу.

Калі выбух усё ж такі адбыўся, неабходна выклікаць аварыйную службу газу, пажарную ахову, міліцыю і хуткую дапамогу. Па магчымасці дапамагайце суседзям выбірацца з пад завалу. Будзьце ўважлівыя: выбухі могуць паўтарыцца.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС,
г. Мінск

Першыя замаразкі. Учаканні першага снегу

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

Ляўчэня Зінаіда Сяргееўна (н. 11.04.1940, в. Камуна Любанскага р-на) – беларускі мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Мастак Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў (1968–1978), Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Заснавальнік промыслу па вырабе сувеніраў з ільнова-лакна ў Беларусі. Удзельнік мастацкіх выставак з 1969 г. Стварыла шэраг узораў-эталонаў сувеніраў на побытавыя, фальклорныя, літаратурныя тэмы («Хлеб-соль», «Паўлінка», «Гусяр», «Лесавік», «Волаты» ды інш.), а таксама вырабы ўтылітарнага прызначэння, вазы, цукерніцы і інш. Працы знаходзяцца ў музее Беларусі.

Ляхавіцкі строй – традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення Цэнтральнай Беларусі. Бытаваў у XIX – пачатку XX ст. на тэрыторыі Ляхавіцкага, Нясвіжскага і Клецкага раёнаў.

Аснову летняга жаночага строю складалі кашуля, спадніца, фартух, пояс, гарсэт. Кашулю кроілі з прамымі плечавымі ўстаўкамі, аздаблялі вузкімі паскамі чырвонага натыкан-

ня, якія кампанаваліся ў гарызантальныя плякі, размешчаныя на грудзях, рукавах, плечавых устаўках, адкладным каўняры. У строгім арнаменце амаль адсутнічаў рамбінны і раслінны ўзоры. Широкая, кроеная з 4–5 полак шарсцянкі спадніца (выбіванка, андарак, плацянковая спадніца) вызначалася суладдзем сакавітых рознаколерных (у вясёлкавай гаме) гарызантальных плякоў, якія чаргаваліся з цём-

Праца З. Ляўчэні «Правда» (1973 г.)

на-сінім, цёмна-зялёным, бурачковым ці чорным колерамі фону. Прасавалася ў дробныя складкі. Фартух шылі з 2 полак кужалю, аздаблялі, як і кашулю. Аднаполкавы фартух шылі са стракатых тканінаў. Вузкі пояс, тканы геаметрычнымі ўзорамі ў чырвона-зялёным каларыце, завязваўся спераду. Гарсэты цёмна-сінія, зялёныя, чорныя ў выглядзе безрукаўкі з баскай-клінкамі ці нахштальт кароткага ліфа з адразной баскай на спіне. Галаўныя ўборы – падвічка, намітка ці хустка, аздабленыя букетамі кветак, зеляніны, гірляндчай (гафрыраванай рознаколернай паперай, сабранай у веер). Нагрудныя і шыйныя ўпрыгожанні – пацеркі, тасёмкі, стужкі, абразкі.

Мужчынскае адзенне складалі кашуля на выпуск, пояс і шарачковыя

нагавіцы. Галаўнымі ўборамі былі саламяныя капелюшы, упрыгожаныя чырвонымі стужкамі, кветкамі, каласкамі жыта.

Верхняе мужчынскае і жаночае адзенне – сярмяга са складкамі на спіне, кароткая копта з нашыўкамі чорнага аксаміту, блакітны каптан з чырвонымі выкладамі на грудзях і рукавах.

Жанчыны ў святочным убранні (в. Вялікае Падлесце, Ляхавіцкі раён, 1920-я гг.)